

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

РАДОМСЬКА ВІОЛЕТТА РАДІОНІВНА

УДК 72.04:726:72.012.8

**ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ІНТЕР'ЄРУ В УКРАЇНСЬКІЙ САКРАЛЬНІЙ АРХІТЕКТУРІ
ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ
(НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ МОДЕСТА СОСЕНКА)**

17.00.07 – Дизайн

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі дизайну та основ архітектури Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор архітектури, професор
Черкес Богдан Степанович,
Національний університет
«Львівська політехніка»,
директор Інституту архітектури та дизайну

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Шмагало Ростислав Тарасович,
Львівська національна академія мистецтв,
декан факультету історії і теорії мистецтв

кандидат мистецтвознавства, професор
Бойчук Олександр Васильович,
Харківська академія дизайну і мистецтв,
професор кафедри дизайну

Захист відбудеться **21 квітня 2021р.** о **10.00** год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.25 у Національному університеті «Львівська політехніка» за адресою: 79013, Львів, вул. Ст. Бандери, 12, ауд. 226 головного корпусу.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, Львів, вул. Професорська, 1).

Автореферат розіслано 19 березня 2021р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради К 35.052.25,
кандидат мистецтвознавства, доцент

О.Я. Мельник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Попри позитивні тенденції розвитку української сакральної архітектури, чимало прикладів організації предметно-просторового середовища сучасних церков демонструють брак індивідуальної майстерності та досвіду їх авторів. Не в останню чергу це зумовлено розривом розвитку національних традицій. Руйнування церков та знищення їхнього опорядження, забуття імен творчих особистостей призвело до непоправних втрат у історико-генетичній пам'яті народу, що, відповідно, накладає відбиток на сучасний стан дизайнерської діяльності в Україні.

У переліку неординарних мистецьких здобутків, наукове осмислення та висвітлення яких здатне розкрити природу проектно-художньої діяльності в ділянці сакрального дизайну та вплинути на якість проектування гармонійного предметно-просторового середовища українських церков, слід розглянути проектно-художній доробок Модеста Сосенка (1875–1920), представлений у автентичних монументальних стінописах та іконостасах церковних інтер'єрів першої чверті ХХ ст. Творчий метод М. Сосенка здійснив значний вплив на формування і розвиток тогочасного дизайнерського середовища, проте ця позитивна тенденція була на тривалий час перервана і поступово відроджується зі здобуттям незалежності України. Визначальна роль стінописів М. Сосенка в опорядженні інтер'єрів церков спонукає до поглибленого вивчення авторських принципів, засобів та прийомів у контексті розвитку сучасного дизайну.

Актуальність теми дослідження визначають наступні основні положення:

1. Творчий доробок автентичних стінописів та іконостасів М. Сосенка в інтер'єрах західноукраїнських храмів залишається для церковних громад та священників формальним матеріальним баластом, який, за їхнім розумінням, вимагає заміни, що стає приводом оновлення або знищення авторських розписів. З метою зупинити такі тенденції, особливої ваги набуває цілеспрямоване створення історико-мистецтвознавчого підґрунтя для просвітницької діяльності.

2. Творчість М. Сосенка залишається маловідомою у дослідженні процесу становлення та розвитку дизайну інтер'єрів української сакральної архітектури. З огляду на це, назріло питання атрибуції проектно-художньої спадщини митця у максимально повному обсязі, як цілісного та самобутнього явища.

3. Творча спадщина М. Сосенка посідає важливе місце у формуванні національної традиції матеріальної культури, а стилістика та художньо-образні особливості, що відображають його творчий метод, потребують інтеграції у подальший розвиток практики проектування інтер'єрів українських церков з метою запровадження якісних змін у сучасній дизайн-діяльності.

4. На тлі модернізації церков східного обряду, відбуваються очевидні зміни концептуальних уявлень про традицію, її трансформацію в культурно-історичному, релігійному та ментальному просторі. У руслі цих процесів необхідно використати теоретичний та практичний досвід модерних українських митців, зокрема М. Сосенка, як автора новаторських методів та засобів формування предметно-просторового середовища сакральної архітектури.

5. За понад століття стінописи та іконостаси М. Сосенка зазнавали суттєвих візуальних змін, які погіршують образно-стилістичні якості творів та помилково ідентифікуються як автентичні. Ці тенденції слугують підставою для продовження нефахових втручань та знищення їх автентичної матеріальної структури. З метою зупинення цих процесів, необхідно визначити стан збереження авторських стінописів та іконостасів, обрати консерваційно-реставраційну методику, спрямовану на розкриття та збереження їх автентики.

Актуальність обраної теми дослідження підтверджують прийняті Україною міжнародні зобов'язання¹ у розвитку культурної сфери.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота відповідає науковому напрямку Інституту архітектури та дизайну Національного університету «Львівська політехніка»: «Дизайн в системі природи, суспільства і архітектури. Збереження навколишнього середовища та сталий розвиток (наукова школа д. арх., проф. Б. Черкеса «Ідентичності в архітектурно-дизайнерських процесах»). Дослідження збігається з основними напрямками науково-дослідних тем кафедри дизайну та основ архітектури – «Дослідження принципів формування української ідентичності середовища сучасними засобами архітектури і дизайну» (№ 0115U006719); «Пам'ять в архітектурі міста і дизайні міста» (№ 0116U002846). Напрямок проведеного дослідження підтримується на державному рівні, що відображено у законі України «Про охорону історико-культурної спадщини» від 08.06.2000 р.; загальнодержавній програмі збереження та використання культурної спадщини на 2004–2010 роки². Тема затверджена 24.03.2011 року на засіданні Вченої ради Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка», протокол № 6.

Мета дослідження полягає у визначенні принципів просторової організації монументальних стінописів інтер'єрів українських церков першої чверті ХХ ст. на прикладі проектно-художньої діяльності Модеста Сосенка.

Мета дослідження досягається шляхом послідовного розв'язання таких завдань:

1. Узагальнити досвід вивчення інтер'єрів західноукраїнських церков пер. чверті ХХ ст., систематизувати матеріали дотеперішніх досліджень та окреслити коло нерозв'язаних питань і обґрунтувати методику дослідження.

2. Охарактеризувати процеси становлення та розвитку західноукраїнської сакральної архітектури першої чверті ХХ ст., розкрити пріоритетні напрямки тогочасної дизайнерської і виробничої діяльності, їхній вплив на організацію предметно-просторового середовища сакрального інтер'єру.

3. Систематизувати творчий доробок М. Сосенка та визначити принципи просторової організації монументальних стінописів і предметно-просторового наповнення атрибутованих інтер'єрів.

¹ «Декларація Мехіко», 1982 р.; «Гранадська конвенція», 1985 р.; «Паризька конвенція», 1972 р. – ратифікована 1988 р.; «Валлетська конвенція», 1992 р.; «Флорентійська конвенція», 2000 р.; «Краківська хартія», 2000 р.; «Паризька конвенція», 2003 р.; Статут ЮНЕСКО та інші.

² Прийнята Верховною Радою України від 20. 04. 2004 р., № 1692-IV.

4. Визначити стан збереження монументальних стінописів М. Сосенка, опрацювати методу та програму заходів, спрямованих на розкриття автентичних особливостей інтер'єрів його авторства та їх використання у сучасних дизайнерських пошуках³.

5. Запропонувати шляхи застосування творчих методів М. Сосенка у сучасній дизайн-діяльності та продемонструвати практичні способи трансформації образно-стилістичних принципів в проектно-художній творчості та освітньому процесі.

Об'єкт дослідження: інтер'єри західноукраїнських церков першої чверті ХХ ст.

Предмет дослідження: художньо-образна організація та елементи опорядження інтер'єрів українських церков.

Хронологічні межі дослідження – охоплюють період становлення та розвитку національних архітектурно-мистецьких традицій у Східній Галичині пер. чверті ХХ століття (1900–1925 рр.), на який припадає творча діяльність М. Сосенка (1875–1920).

Територіальні межі дослідження – окреслюють території, що належали до Східної Галичина в структурі Австро-Угорської імперії (до 1918) та Львівського, Тернопільського, Станіславівського воєводств періоду Другої Польської республіки (1918-1925) – сучасна територія Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей, яку в тексті узагальнює термін – західноукраїнська.

З метою розкриття поставлених завдань, хронологічні та географічні межі дослідження сягають теренів Центральної та Західної Європи кін. ХІХ – поч. ХХІ ст. При висвітленні аналогів сакральних об'єктів, системи опорядження і іконографічних програм християнських храмів, розглянуто Давньоруські сакральні об'єкти і пам'ятки візантійсько-слов'янського родоvodu.

Методологічну основу роботи складає історико-мистецький підхід, що ґрунтується на комплексному застосуванні методик мистецтвознавчого, архітектурознавчого, порівняльно-історичного аналізу сакральних інтер'єрів та їхньої предметно-просторової організації. Методи дослідження обрано з огляду на розв'язання поставлених у роботі завдань з урахуванням об'єкта та предмета дослідження і застосовано на загально- та спеціальнонауковому рівнях. Спеціальнонауковий рівень об'єднав методи, які дозволили з'ясувати специфіку матеріальної основи та техніко-технологічні особливості стінописів: фізико-хімічна та стратиграфічна аналітика фізичної структури стінописів М. Сосенка та визначення їх автентичності. Апробовано на практиці методику наукових консерваційно-реставраційних заходів зі збереження автентики стінопису.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дослідженні:

● *уперше:*

- систематизовано творчий доробок М. Сосенка та визначено принципи просторової організації монументальних стінописів і предметно-просторового наповнення атрибутованих інтер'єрів;

³ У цій роботі *стінопис* трактовано як різновид *настінних поліхромій*

- розроблено практичні способи трансформації орнаментальних композиційних схем авторства М. Сосенка в сучасній проектно-художній творчості та освітньому процесі;

● *конкретизовано:*

- пріоритетні напрямки проектно-художньої та виробничої діяльності першої чверті ХХ ст. та їхній вплив на організацію предметно-просторового середовища української сакральної архітектури;

- інформацію про стан збереженості монументальних стінописів М. Сосенка;

- проектно-художні засоби та техніко-технологічні особливості автентичних монументальних стінописів М. Сосенка;

● *подальшого розвитку набули:*

- методика використання особливостей творчого методу М.Сосенка у сучасній проектно-художній практиці;

- методика науково-реставраційних заходів, спрямована на розкриття автентики історичних сакральних інтер'єрів, зокрема авторства М. Сосенка.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає у тому, що його результати можна використати:

у навчальних методиках: напрацьовані теоретично-методичні та практичні положення з 2010 р. використовуються в лекційному курсі дисципліни «Ергодизайн», ОКР «Магістр» напрямку 022 «Дизайн» на кафедрі дизайну та основ архітектури; для здійснення художніх арт-проектів в межах навчальних дисциплін «Живопис, Ч.7, Ч.8»; у дипломному проектуванні, ОКР «Бакалавр», «Магістр» напрямку 022 «Дизайн»;

в проектно-художній діяльності: для формування сучасних творчих методик проектування предметно-просторового середовища сакральних та громадських об'єктів;

в пам'ятко-охоронній діяльності: апробовані науково-реставраційні методики збереження стінописів М. Сосенка можна використовувати для збереження предметно-просторового опорядження автентичних історичних інтер'єрів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації були виголошені на міжнародних та всеукраїнських конференціях: Всеукраїнська наукова конференція до 145-річчя Кафедри дизайну та основ архітектури Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» (Львів, 2017) [8]; Міжнародна наукова конференція «Архітектурне середовище міста: вчора, сьогодні, завтра» до 90-ліття професора Андрія Рудницького (Львів, 6 грудня 2018) [9]; ІХ Міжнародна наукова конференція «Інноваційні технології в галузі культури» (Київ, 22 березня 2019) [10]; Міжнародна наукова конференція «Освіта, пам'ять, місто» присвячується пам'яті архітектора Івана Левинського (Львів, 27 вересня 2019) [11]; VIII International scientific conference from the series Phenomena of borderland «Quality of scientific research in architecture and urban planning» (Poland, Szczecin, 6 December 2019) [12]; Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасного дизайну» (Київ, 2020) [13]; International scientific and practical conference «Cultural studies and art

criticism: things in common and development prospects», (Italy, Venice, 2020) [14]; International scientific and practical conference «Experimental and theoretical research in modern science», (Moldova, Kishinev, 2020) [15].

Впровадження. Результати дослідження впроваджено в лекційний курс з дисципліни «Ергодизайн» ОКР «Магістр», 022 «Дизайн» та «Стильові особливості в проектуванні інтер'єру» ОКР «Бакалавр» напрямку 191 «Архітектура та містобудування», 022 «Дизайн».

Матеріали дисертації використані департаментом туризму Львівської міської ради для проведення днів Європейської спадщини у Львові (2017, 2018).

Результати спеціальнонаукових досліджень впроваджені для збереження автентичних поліхромій М. Сосенка інтер'єру церкви Арх. Михаїла, с. Підберізців Львівської обл.

Документально-архівні, експедиційні дослідження монументальної спадщини, стали сценарною базою документального фільму про М. Сосенка «Гідність» (Львівське телерадіооб'єднання, Студія художніх програм ТО «Вежа», 1994).

Публікації. Основні положення дисертації викладені у 22 друкованих працях, п'ять з яких були опубліковані у фахових виданнях України [1–5], дві – у закордонних періодичних наукових виданнях [6, 7], вісім публікацій засвідчують апробацію дослідження [8–15], сім – статті у наукових фахових виданнях України, що додатково висвітлюють результати дисертаційного дослідження [16–22].

Особистий внесок здобувача. Усі положення, винесені на захист, мають наукову новизну та отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві [1, 2, 7, 19, 20, 21, 22], використано лише ті положення, які є результатом особистих напрацювань здобувача.

Внесок у статті: із Т. Бакусевиц [1] досліджено можливості застосування комп'ютерних технологій для формування візуалізації та моделювання сегментів інтер'єрного простору; із Т. Бакусевиц [2] опрацьовано емпіричний та ілюстративний матеріал, визначено характерні принципи застосування оптичних ілюзій у стінописах М. Сосенка; із Ю. Ідак [6] визначено способи та прийоми синтезу мистецтв в опорядкуванні та дизайні інтер'єрного простору сакральної архітектури пер. чверті ХХ ст.; із Н. Піддубною [7] досліджено особливості та композиційні прийоми впливу поліхромій на формування об'ємно-просторової структури сакрального інтер'єру; із І. Тирпич [19] опрацьовано, систематизовано емпіричний та ілюстративний матеріал, визначено характерні принципи застосування орнаментики у стінописах М. Сосенка; із І. Тирпич [20] проаналізовано архівні та літературні джерела з визначеної проблематики, систематизовано зміни в інтер'єрному просторі церкви, досліджено специфіку конкурсної проектної пропозиції М. Сосенка для нового образно-естетичного дизайну даного інтер'єру; із Н. Піддубною [21] досліджено вплив образно-стилістичних особливостей стінописів на дизайн організації об'ємно-просторової структури сакрального інтер'єру; із Б. Черкесом [22] опрацьовано емпіричний матеріал, досліджено та уточнено стан збереження, візуальні зміни поліхромій та проблематику їх реставрації.

Структура та обсяг роботи. Дисертація містить анотацію, термінологічний словник, зміст, вступ, чотири розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, ілюстрації, додатки. Обсяг дисертації складає 382 сторінки: 175 сторінок основного тексту; 100 сторінок ілюстрованого матеріалу (9 таблиць та 96 рисунків); список використаних джерел (332 одиниці); 57 сторінок ілюстративних та текстових додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Стан дослідженості інтер'єрів української сакральної архітектури першої чверті ХХ століття» систематизовано праці авторів, які досліджували предметно-просторове наповнення церковних інтер'єрів зазначеного періоду, визначено коло нерозв'язаних проблем та сформовано джерельну базу дослідження, пов'язаного з вивченням стінописів М. Сосенка (1875–1920).

У підрозділі 1.1. «Систематизація досліджень з організації інтер'єрів західноукраїнських церков першої чверті ХХ ст. та вивчення творчого доробку Модеста Сосенка» опрацьовано та систематизовано наукові праці, що розглядають та описують процеси становлення та розвитку функціональної структури храмового простору, зокрема витоки, передісторію, особливості та чинники, які спричинили до активного відродження сакрального будівництва у зазначений період⁴; мистецтвознавчі, культурологічні, теоретично-методичні праці та публікації, які розкривають тенденції художнього розвитку Галичини у тогочасному європейському контексті та персоналії авторів, залучених до цього процесу⁵; дослідження філософсько-богословського спрямування, спрямовані на трактування та осмислення сакральних просторів⁶.

Важливе науково-методичне значення становили роботи українських, закордонних вчених і критиків, пов'язані із становленням та розвитком творчості М. Сосенка. В 2000 р. Національний музей у Львові ім. Андрея Шептицького розпочав планову роботу над дослідженням музейних архівів М. Сосенка, які відображені у монографії та альбомі-каталозі авторства О. Семчишин-Гузнер (2020).

Окремою групою джерел є наукові видання з теорії та проблем сучасної методології дослідження пам'яток монументального характеру⁷.

У процесі опрацювання літератури з'ясовано, що у дослідженнях предметно-просторового наповнення церковних інтер'єрів зазначеного періоду залишаються не розкритими питання, пов'язані із натурним вивченням об'єктів, композиційними принципами та позиціонуванням стінописів в контексті організації простору.

⁴ Бірюльов Ю., Боднар І., Болюк О., Вуйчик В., Геврик Т., Гнідець Р., Гординський С., Діба Ю., Діда І., Драган М., Ідак Ю., Криворучко Ю., Лінда С., Логвин Г., Лукомский Г., Черкес Б., Яців М., Криворучко Р. та ін.

⁵ Січинський В., Голубець М., Свенціцький І., Асеева Н., Волошин Л., Гах І., Герій О., Грималюк Р., Ефимов А., Жолтовський М., Кіба М., Клімашевський А., Мараховський А., Нога О., Семчишин-Гузнер О., Сидор О., Одрехівський Р., Студницький Р., Степовик Д., Федорук О., Бойчук О., Шмагалюк Р., Чинь Д., Юрченко І., Яців Р., Певний Б., Дундяк І., Купчинська Л., Лагутенко О., Гибсон К., Барановський Г. та ін.

⁶ Белей Л., Креховецький Я., Липський Б., Мокалик Я., Погужец З., Покровский М., Рудейко В., Nadrowski H. та ін.

⁷ Кутний Б., Свенціцький І., Тимченко Т., Brandi С., Guzik А., Kosakowski Е., Markoni В., Ostaszewska М., Paprocka В., Rózycka-Bryzek А., Stec М., Schulze-Głazik G. та ін.

Нез'ясованими залишаються питання стану збереження та техніко-технологічні особливості стінописів М. Сосенка.

У підрозділі 1.2 *«Методологія дослідження стінописів та предметно-просторового наповнення інтер'єрів західноукраїнських церков першої чверті ХХ століття»* обґрунтовано теоретико-методологічний інструментарій дослідження сакральних інтер'єрів, яке проводилось у п'ять етапів, відповідно до поставлених завдань.

Визначено методичні механізми розв'язання поставлених завдань. На етапі постановки наукової проблеми з'ясовано актуальний стан вивченості сакральних об'єктів та рівень наукового опрацювання проблеми дизайну їхніх інтер'єрів. Другий етап пов'язано із вивченням наявної джерельної бази та виявлення специфіки організації сакральних інтер'єрів, створених на початку ХХ ст. та виділенню характерних ознак. Особливу увагу приділено творчості М. Сосенка, роботи якого вирізнялися своєрідною авторською методою гармонізації предметно-просторового середовища, що творило дизайн сакральних інтер'єрів.

Незадовільний стан настінних поліхромій сакральних інтер'єрів першої чверті ХХ ст. вимагав відповідної процедури атрибутування монументальних стінописів авторства М. Сосенка, яке виконувалося як на підставі аналізу джерельних свідчень (архівних документів, інвентарних описів та приватних свідчень), так і на основі фактологічних доказів. Відтак до переліку авторських об'єктів М. Сосенка віднесено 19 об'єктів, зосереджених у Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській областях. Обстеження цих об'єктів спрямовувалося, передовсім, на визначення основних композиційних, стильових та техніко-технологічних аспектів творчого методу М. Сосенка. На наступному етапі визначалися джерела інспірації формування іконографічної, образно-функціональної структури опорядження сакрального інтер'єру за посередництвом стінописів. Натурні обстеження також стали підставою для діагностики стану збереженості стінописів, що, у свою чергу, дозволяло апробувати методики їхньої реставрації.

Творчий спадок М. Сосенка посідає важливе місце в генезі формування української школи дизайну сакрального предметно-просторового середовища, тому наступний етап дослідження було спрямовано на виокремлення та окреслення характерних ознак його творчого методу.

У *другому розділі «Особливості розвитку дизайну інтер'єрів в українській сакральній архітектурі першої чверті ХХ століття»* охарактеризовано процеси становлення та розвитку західноукраїнської сакральної архітектури на початку ХХ ст., виявлено геополітичні та соціально-культурні чинники, що вплинули на інтенсифікацію тодішнього художнього життя та активізацію будівництва сакральних споруд, що призвело до зростання попиту на упорядження церковних інтер'єрів.

У підрозділі 2.1 *«Становлення та розвиток дизайну інтер'єрів в західноукраїнській сакральній архітектурі першої чверті ХХ століття»* розкрито причини, витоки та тенденції формування дизайну предметно-просторового середовища інтер'єрів західноукраїнських церков. Відзначено, що економічне зміцнення українських громад та розвиток національної свідомості українців

Галичини на зламі XIX–XX ст. спричинилися до виникнення «соціального замовлення» на сакральну архітектуру високого професійного рівня. Визначено, що тогочасна сакральна архітектура орієнтувалася як західну, так і на візантійську мистецьку спадщину та традиції народного мистецтва. Висвітлено діяльність архітектурно-виробничої фірми Івана Левинського у Львові, яка об'єднала проектно-художню та виробничу діяльність, що дозволило реалізувати творчий потенціал плеяди модерних українських митців, серед яких виділяється М. Сосенко (1875–1920).

У підрозділі 2.2 *«Функціональні особливості та художньо-образні засоби організації предметно-просторового середовища сакральних інтер'єрів»* розглянуто функціональні параметри церковних інтер'єрів у богословському та проектно-художньому, естетичному контекстах. Суттєвою перепоною стало те, що сакральна спадщина окресленого періоду значно постраждала під час воєнних дій. Ця обставина ускладнила і, водночас, актуалізувала потребу використання міждисциплінарного інструментарію формування статистичної та аналітичної бази про дизайн збережених церковних інтер'єрів.

Планувально-просторова організація традиційної української церкви згідно уставлених метафоричних трактувань відтворює християнську триєдину сутність Божественного. На основі порівняння різночасових аналогів храмових просторів розглянуто позиціонування та функціональне навантаження стінописів, як важливого емоційно-ідейного ідентифікатора саме богословсько-літургійного наповнення інтер'єрного простору, в якому відбувається обрядодія. Звісно, що функція→образ→естетика сакрального інтер'єру повинні узгоджуватися з поняттям ієротопії. Автор дизайнерського вирішення повинен за посередництва художніх прийомів та засобів створити певну «сценографію» за якою формуються транзитні зони, динаміка чи статика мирян і священнослужителів в храмовому просторі. У композиційному розміщенні змістових сегментів стінописів у візантійській традиції сформувалися певні стереотипи, доведені до рівня «декоративного побутивізму». Зауважена тенденція спонукала до того, що у релігійному та мистецькому середовищі західноукраїнської еліти початку XX ст. зародилися процеси пошуку новітніх вирішень у дизайні українських сакральних інтер'єрів.

Стінопис, як важлива складова дизайнерського опорядження сакрального інтер'єру зазнавав найвиразніших змін у стилістиці та іконографічній програмі. Нові світоглядні та естетичні концепції інтегровані в стінописи, як дієвого прийому для підсилення емоційної складової, зустрічали опір та ставали предметом дискусій і непорозумінь із парафіянами, малоосвіченими священниками. Все ж, новаторські підходи та використання більш глибоких традицій поступово були інтегровані в художньо-архітектурну галузь поч. XX ст.

У підрозділі 2.3 *«Витоки творчості Модеста Сосенка та його роль у формуванні новаторського дизайну сакральних інтер'єрів»* розкрито соціально-культурну природу діяльності першого художника, чия творчість заклала базу для конкурентнозрілого європейського напрямку розвитку дизайн-діяльності на тодішніх західноукраїнських теренах. З'ясовано, що М. Сосенко був митцем високої

фахової європейської освіченості⁸, обізнаний з новаторськими європейськими тенденціями сучасного йому мистецтва. Як працівник Національного музею у Львові (1901–1905) та стипендіат митрополита Андрея Шептицького, М. Сосенко мав усі підстави до формування глибокого розуміння автентичних національних мистецьких традицій. До першої світової війни М. Сосенко створив основні проекти, розписи церков, іконостаси, ґрунтовно описані у працях В. Радомської (1991), О. Ноги (1997). О. Семчишин-Гузнер (2020), Р. Грималюк (2004), І. Гах (2003). Потенціал творчості дав поштовх до формування прогресивних та модерних пошуків М. Бойчука, Ю. Дядинюка, Ю. Магалевського, активної роботи його учня Ю. Буцманюка та ін.

У третьому розділі «Творчий метод Модеста Сосенка в організації дизайну інтер'єру української церкви», базуючись на існуючих пам'ятках, проектах та архівних джерелах, репрезентовано творчий доробок М. Сосенка та визначено принципи просторової організації монументальних стінописів, іконостасів атрибутованих інтер'єрів. Виокремлено та охарактеризовано три основні принципи, які підпорядковані функціональним, композиційним та образно-семантичним вимогам формування гармонійного предметно-просторового середовища храмів, визначено техніко-технологічні аспекти, за якими ідентифіковано мистецьку специфіку М. Сосенка у дизайні сакральних інтер'єрів.

У підрозділі 3.1 «Функціональний принцип» проаналізовано засоби, якими М. Сосенко узгоджує функціональні параметри церковних інтер'єрів з літургійно-богословськими та проектно-художніми вимогами. Традиційний функціональний поділ українського храму на визначені літургійно-обрядові зони, ставить перед дизайнером певні вимоги. Запропонований М. Сосенком алгоритм послідовного планувально-просторового розкриття візуальних чинників, таких як стінописи, вітражі, літургійно-предметне наповнення, формує невидиму метафоричну сакралізацію простору, що розкривається у понятті «ієротопія». Практика узгодження функціональних параметрів інтер'єрів з літургійно-богословським та проектно-художнім контекстом має індивідуальну природу та підсилює впізнаваність творчого доробку М. Сосенка.

У підрозділі 3.2 «Композиційний принцип» розкрито новаторський підхід М. Сосенка у komponуванні сюжетних частин монументальних стінописів. Виготовлено плани, перерізи та розгортки ц. Арх. Михаїла у с. Підберізі та виявлено особливості його композиційного задуму, які можна інтерполювати на реалізовані М. Сосенком проекти опорядження інших храмів у Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській областях. Враховуючи психологію перцепції «штучного середовища», митець мінімізував зображення сюжетної іконографії, однак підкреслив її орнаментальними композиціями. М. Сосенко створював візуальні блоки для розкриття богословської сюжетної програми, використовуючи алгоритми сакральної геометрії, які органічно пов'язані із загальною архітектонікою

⁸ Краківська школа красних мистецтв (Szkoła sztuk pięknych w Krakowie, 1896–1900); Мюнхенська королівська академія мистецтв (Konigliche Bayerische Akademie der bildenten Künste in München, 1900–1902); Паризька національна школа мистецтв в майстерні Леона Бонна (Bonnat) (Ecole Nationale et Speciale des Beaux Arts, 1902–1904) (Семчишин-Гузнер, 2009, с.303; Радомська, 1991, с. 5)

сакрального інтер'єру. За композиційно-просторовими особливостями їх класифіковано на дві основні групи: орнаментальні та сюжетні. На основі графоаналітичної експертизи та графічного моделювання інтер'єрного простору прослідковано закономірності формотворення орнаментальних сегментів, за діалектичним принципом загальне→конкретне, виявлено модульну логіку їх розміщення, масштабування та співмасштабування, принципи самоутворення на основі фрактальної геометрії та використання прийомів ілюзії для підсилення образно-емоційного сприйняття. Сформульовано висновок, що сукупність композиційних прийомів та вдалі зразки іспірацій сформували новаторську логіку стінописів М. Сосенка.

У підрозділі 3.3 «*Семантичний принцип*» зосереджено увагу на використанні засобів символіки та семантики. Семантичні прийоми М. Сосенка класифіковано на орнаментальні, іконографічні, предметно-символьні та наративні. За рівнем висвітлення функції та богословсько-літургійних зон інтер'єру, сюжети характеризовано як: *фактичні* – повною мірою розкривають функцію; *асоціативні* – семантичні коди, знаки та символи; *незалежні* – не пов'язані з основним змістом сюжету, які виконують допоміжні функції гармонізації композиційного ладу та іконографічної інфраструктури інтер'єру.

У підрозділі 3.4 «*Техніко-технологічні аспекти*» систематизовано практичні засоби та прийоми, які митець застосовував для реалізації задуму. Для цього досліджено особливості та етапи методичної послідовності творчого процесу: ескіз→проект→робочий картон→припорох→стінопис. Спеціалізовані фізико-хімічні методики дозволили встановити техніко-технологічні особливості художніх матеріалів, текстур та фактур, фізико-оптичні властивості яких митець вдало застосовував у своїх стінописах. Було зосереджено увагу на виявленні інспірацій іконографічної та стилістичної програми творчого методу М. Сосенка.

У четвертому розділі «**Збереження автентики історичних сакральних інтер'єрів в контексті розвитку сучасного дизайну**», досліджено стан збереженості мистецької спадщини М. Сосенка, розкрито проблеми збереження, реставрації та значення інтер'єрного опорядження в історичній архітектурі.

У підрозділі 4.1 «*Стан збереженості монументальних стінописів Модеста Сосенка*» визначено фактори, які спричинили до цілковитого або часткового знищення стінописів і предметно-просторового наповнення інтер'єрів першої чверті ХХ ст. з авторського доробку митця. На основі натурних обстежень, встановлено їх відсутність, наявність та стан збереженості. Ці статистичні дані відображені на карті, яка демонструє втрати автентики історичних інтер'єрів. Дослідження стану збереженості сакральних інтер'єрів є підставою для формування комплексних підходів у дослідженні інтер'єрів для формування аналогової бази розвитку сучасних тенденцій дизайну. Збереження та адаптація історичних монументальних стінописів повинні стати відправним вектором постмодерної концепції дизайну інтер'єру сакральної споруди ХХІ ст.

У підрозділі 4.2 «*Шляхи збереження монументальних стінописів Модеста Сосенка*» визначено цінність обстежених монументальних творів, проаналізовано основні причини їх руйнування та запропоновано загальні рекомендації щодо

охорони і реставрації. Було здійснено спеціалізовану науково-реставраційну експертну оцінку обстежених творів, на висновках якої розроблено методика реставраційних заходів, що мають на меті дослідити техніко-технологічні особливості та матеріальну структуру монументальних стінописів М. Сосенка. Запропоновані у програмі неруйнівні консерваційні заходи було апробовано в інтер'єрі церкви Арх. Михаїла с. Підберізців.

У підрозділі 4.3 *«Використання здобутків дизайн-діяльності першої чверті ХХ ст. у сучасній проектно-художній практиці»* запропоновано шляхи інтеграції традицій першої чверті ХХ ст. у історико-мистецтвознавче підґрунтя сучасного дизайну. Висока естетика, гармонійна стилістика та виразні художньо-образні особливості творів М. Сосенка підпорядковані певній закономірності та алгоритмові. Використання алгоритмів цифрового моделювання може стати прикладним інструментарієм у сучасній дизайнерсько-архітектурній практиці, орієнтованій на формування предметно-просторового наповнення інтер'єрів сакральних об'єктів. Творчі принципи М. Сосенка інспіровані у сучасну художньо-проектну практику львівського дизайнера А. Тирпича, методику трансформації орнаментальних композиційних схем М. Сосенка використано в художньо-освітньому процесі, зокрема експериментальному проектуванні та конструюванні експозиційного обладнання для музеїв, а схеми орнаментальних мотивів стали предметом інспірацій у графічному дизайні айдентики, серії поштових марок. Творчий метод М. Сосенка застосовано у авторській проектно-художній творчості – стінописи в інтер'єрах каплиць та церков, медичних, дошкільних і шкільних закладів, музеїв.

ВИСНОВКИ

В дисертації вирішено науково-прикладне завдання узагальнення та систематизації досвіду вивчення інтер'єрів західноукраїнських церков пер. чверті ХХ ст., які засвідчили, що стінописи здебільшого трактуються як декор сакральних інтер'єрів та твір мистецтва. Питання розкриття принципів просторової організації монументальних стінописів і предметно-просторового наповнення інтер'єрів українських церков першої чверті ХХ ст. на сьогодні залишається не розв'язаним. Встановлено, що ґрунтовні праці, що опираються на безпосередні натурні дослідження та осмислення належать дослідникам довоєнного періоду і їхні праці дотепер залишаються базовими для поглиблення знань про мистецьку спадщину зазначеного періоду, оскільки самі пам'ятки за майже столітній період суттєво видозмінились. Відзначено необхідність ретельного обстеження мистецьких монументальних об'єктів зазначеного періоду, до яких належить і творчий доробок М. Сосенка, ще дотепер належним чином не оцінений.

1. Розроблено комплексну методику дослідження, яка базується на ґрунтовному опрацюванні джерельної бази та натурних дослідженнях стінописів і предметно-просторового наповнення інтер'єрів західноукраїнських церков першої чверті ХХ ст. Методика поєднує сучасні міждисциплінарні підходи, спрямовані на визначення основних композиційних, стильових та техніко-технологічних аспектів творчого

методу М. Сосенка, його характерних ознак. Обґрунтовано вибір методів, зокрема – порівняльно-історичного, історико-типологічного, методу ретроспективного моделювання, фізико-хімічного, стратиграфічного та морфографічного аналізу, які у логічній послідовності застосовано на кожному із п'яти основних етапів дослідження і дозволили встановити особливості та закономірності творчого методу М. Сосенка.

2. Охарактеризовано процеси становлення та розвитку західноукраїнської сакральної архітектури першої чверті ХХ ст., зокрема визначено чинники, які спонукали до розвитку культурної та національної свідомості українців Галичини на зламі ХІХ–ХХ ст. Розкрито пріоритетні напрямки тогочасної дизайнерської та виробничої діяльності, висвітлено проектно-художню та виробничу діяльність фірми І. Левинського, яка акумулювала творчий потенціал плеяди модерних українських митців, які започаткували персоніфікований дизайн інтер'єрів громадських та сакральних об'єктів. Встановлено, що в традиційні візантійські та староруські зразки української сакральної архітектури першої чверті ХХ ст. конструктивно інтегровано мистецькі ідеї європейського модерну. Процеси пошуку новітніх вирішень у дизайні сакральних інтер'єрів були започатковані у середовищі західноукраїнської релігійної та мистецької еліти початку ХХ ст. Незважаючи на цей консенсус, нові світоглядні та естетичні концепції часто зустрічали опір у парафіян і малоосвічених священників. Незважаючи на протидію, такі творчі особистості як М. Сосенко заклали базу для конкурентнозрілого європейського напрямку розвитку дизайн-діяльності на західноукраїнських теренах.

3. Систематизація творчого доробку М. Сосенка в інтер'єрах західноукраїнських церков першої чверті ХХ ст. спиралася на численні експедиції (1996–2020 рр.), які дозволили виявити та зафіксувати 19 об'єктів – стінописів, іконостасів, бічних вітварів та поодинокі ікони. Із них, детально обстежено низку сакральних об'єктів зі збереженими монументальними стінописами: ц. Арх. Михаїла, с. Підберізці; ц. Св Миколая, м. Золочів; ц. Воскресіння Господнього, с. Поляни; Музичний інститут ім. М. Лисенка у Львові; три іконостаси: ц. Св. Онуфрія; м. Львів; ц. Воскресіння Господнього, с. Поляни; ц. Пресвятої Трійці, м. Дрогобич.

4. Визначено основні принципи просторової організації монументальних стінописів М. Сосенка атрибутованих йому інтер'єрів. Встановлено, що творчий метод М. Сосенка базується на дотриманні *основних принципів* – функціонального, композиційного та семантичного, і низці техніко-технологічних аспектів, сформованих на індивідуальному підході вирішення складних завдань по організації інтер'єру за посередництвом поліхромій.

«Функціональний принцип» давав можливість узгоджувати функціональні параметри церковних інтер'єрів з літургійно-богословськими та проектно-художніми вимогами. Практика цілеспрямованого узгодження архітектоніки інтер'єрів з літургійно-богословським та проектно-художнім контекстом характерна для творчого методу М. Сосенка. «Композиційний принцип» розкрив новаторські підходи М. Сосенка у komponуванні монументальних стінописів. Митець мінімізував сюжетні зображення, проте акцентував на них увагу орнаментальними композиціями, створюючи різноманітні візуальні блоки, та намагаючись розкрити богословську сюжету лінію використовуючи алгоритми сакральної геометрії.

Композиційна ієрархія стінописів розкривається через поняття дихотомії: головне→другорядне, контраст→нюанс, тепле→холодне, металізована→матова поверхня тощо. «Семантичний принцип» використано для ієротопії предметно-просторової організації храму. Семантичні прийоми систематизовано на орнаментальні, іконографічні, предметно-символьні та наративні. За рівнем висвітлення функції та богословсько-літургійних зон інтер'єру, сюжети характеризовано як: фактичні – повною мірою розкривають приналежність до функціонального типу; асоціативні – семантичні коди, знаки та символи; незалежні – виконують декоративну функцію гармонізації композиційного ладу та іконографічної інфраструктури інтер'єру. «Техніко-технологічні аспекти» використані в авторській методиці етапів реалізації ідеї. Визначено роль фактур в стінописах, як дієвого прийому для просторового опорядження інтер'єрів храмів. Встановлено закономірність, що доцільне використання оптично-фізичних та технологічних особливостей фактур допомагає об'єднати у гармонійну цілісну систему весь спектр об'ємно-просторових сегментів: декоративно-стилістичного, композиційного та функціонального.

5. Визначено стан збереженості монументальних стінописів М. Сосенка та зафіксовано втрати автентичних інтер'єрів через нефахові поновлення, руйнації пам'яток. Встановлено техніко-технологічні особливості та проаналізовано основні причини руйнування стінописів М. Сосенка. Результати науково-реставраційних досліджень дали змогу провести апробацію консерваційно-реставраційних заходів в інтер'єрі церкви Арх. Михаїла с. Підберізців (2008) та запропонувати рекомендації щодо методики збереження предметно-просторового опорядження історичних інтер'єрів.

6. Натурні обстеження стінописів М. Сосенка, дали можливість розпочати формування міждисциплінарних підходів до вивчення персоніфікованих історичних інтер'єрів та їх елементів, запропонувати шляхи інтеграції традицій пер. чверті ХХ ст. у історико-мистецтвознавче підґрунтя сучасного дизайну. Виявлено, що для розвитку сучасної мистецько-проектної діяльності, практикований М. Сосенком алгоритм організації інтер'єрного простору, дає змогу генерувати новий напрямок формально-стильових особливостей українського дизайну та може стати методичною базою комплексного архітектурно-дизайнерського підходу проектування інтер'єрів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. **Радомська, В. Р.** та Бакусевиц, Т. О., 2012. Комп'ютерні технології в проектно-дизайнерській та архітектурній практиці. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство*, 13, с. 59–63.
2. **Радомська, В. Р.** та Бакусевиц, Т.О., 2015. Позичування принципів оптичних ілюзій в сакральних стінописах Модеста Сосенка (1875–1920). *Вісник харківської державної академії дизайну і мистецтва: Мистецтвознавство*, 2, с. 50–56.

3. **Радомська, В. Р.**, 2020. Фрактальна геометрія в структурі стінописів інтер'єрного простору (на прикладі поліхромій Модеста Сосенка). *Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 30. Т. 1., с. 212–217. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/30.212246>.

4. **Радомська, В. Р.**, 2020. Поліхромії в дизайні інтер'єрного середовища церков (на прикладі монументальних стінописів Модеста Сосенка). *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 34, с.173–180.

5. **Радомська, В. Р.**, 2020, Фактури в архітектурній поліхромії як чинник формоутворення інтер'єрного середовища. *Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 29. Т. 5, с. 176–186. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/29.209731>.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

6. **Radomska, V.** and **Idak, Yu.**, 2015. Problem der Synthese auf dem Wegmerkmalbildung in der Sakralarchitektur. *Europäische Wissenschaft Abgeben*, 1, s.3–7

7. Піддубна, Н. Г., **Радомська, В. Р.** та Тирпич, І. А., 2015. Ідентифікація сакральної архітектури за посередництвом мозаїк і стінописів. *Мир науки и инноваций*, 2 (2), 8, с. 61–64.

Тези та матеріали конференцій:

8. **Радомська, В. Р.**, 2017. Студентські арт-проекти (І). Арт-проекти в системі дизайн освіти (ІІ), Всеукраїнська наукова конференція до 145-річчя Кафедри дизайну та основ архітектури Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка», Львів, 28 грудня 2017р., с. 42–44, с.72–73.

9. **Радомська, В. Р.**, 2018. Архітектурні об'єкти на шляху формування ідентичності української громади Львова першої чверті ХХ століття, Міжнародна наукова конференція «Архітектурне середовище міста: вчора, сьогодні, завтра» до 90-ліття професора Андрія Рудницького, Львів, 6 грудня 2018 р., с. 113–114.

10. **Радомська, В. Р.**, 2019. Інформаційні технології в сучасному музейництві, ІХ Міжнародна наукова конференція «Інноваційні технології в галузі культури», 12, Київ. 22 березня 2019 р., с. 61–64.

11. **Радомська, В. Р.**, 2019. Синтез мистецтв в архітектурі І.Левинського, Міжнародна наукова конференція «Освіта, пам'ять, місто» присвячується пам'яті архітектора Івана Левинського, Львів, 27 вересня 2019р., с.88–12.

12. **Radomska, V.**, 2019. Comprehensive assessment of the condition of polichromies preservation in historical architecture, VIII International scientific conference from the series Phenomena of borderland «Quality of scientific research in architecture and urban planning», Szczecin (Poland), 6 December 2019, p. 41.

13. **Радомська, В. Р.**, 2020. Морфологічні закономірності орнаменту в монументальних стінописах Модеста Сосенка, Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасного дизайну», 2, Київ, 23 квітня, с. 223–226.

14. **Радомська, В. Р.**, 2020. Використання принципів співрозмірності і масштабу у композиційній цілісності стінопису сакрального інтер'єру, International scientific and practical conference «Cultural studies and art criticism: things in common and development prospects», Venice (Italy), 27–28 November 2020, p. 172–175. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-004-9-113>

15. **Радомська, В. Р.** та Головата, О. В., 2020. Графічний дизайн в українських поштових марках. International scientific and practical conference «Experimental and theoretical research in modern science», 2(35), Kishinev (Moldova), 16–18 November 2020, p.350–355.

Статті у наукових фахових виданнях України, що додатково висвітлюють результати дисертаційного дослідження:

16. **Радомська, В. Р.**, 2009. Проблеми реставрації стінопису Модеста Сосенка в контексті збереження архітектурно-мистецької пам'ятки. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Архітектура*, 656, с.190–195.

17. **Радомська, В. Р.**, 2010. Науково-технологічне дослідження поліхромій М. Сосенка в церкві Арх. Михаїла с. Підберізці. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. *Архітектура*, 674, с. 171–178.

18. **Радомська, В. Р.**, 2010. Архітектурно-мистецький синтез в громадській споруді Львова першої чверті ХХ ст. (на прикладі Музичного інституту ім. М.Лисенка, 1913–1916 рр.) *Вісник Донбаської Національної академії будівництва і архітектури: Проблеми архітектури і містобудування*, 2(82), с. 98–103.

19. **Радомська, В. Р.** та Тирпич, І. А., 2012. До питання генеалогії орнаменту в архітектурі та інтер'єрному просторі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Архітектура*, 728, с. 219–224.

20. **Радомська, В. Р.** та Тирпич, І. А., 2015. Еволюція розвитку та реноваційно-естетичні зміни інтер'єрного середовища церкви Успіння Богородиці у Львові. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Архітектура*, 816, с.240–246.

21. **Радомська, В. Р.** та Піддубна Н. Г., 2016. Генеративна роль мозаїк, поліхромій в об'ємно-просторовій організації архітектурного об'єкту. *Сучасні проблеми архітектури та будівництва*, 43 (1), с. 291–296.

22. Cherkes, V. and **Radomska, V.**, 2019. Current state of preservation and problematics of restoring polychrome paintings by Modest Sosenko in the structure of sacred architecture. *Architectural Studies*, 5 (1), p. 1–8.

АНОТАЦІЯ

Радомська В.Р. Принципи організації інтер'єру в українській сакральній архітектурі першої чверті ХХ століття (на прикладі творчості Модеста Сосенка). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.07 – дизайн. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України. – Львів, 2021.

В дисертації визначено основні принципи просторової організації монументальних стінописів і предметно-просторового наповнення інтер'єрів українських церков першої чверті ХХ ст. на прикладі проектно-художньої діяльності Модеста Сосенка (1875–1910). Систематизовано та узагальнено матеріали дотеперішніх досліджень, виконано натурні дослідження та ідентифіковано сакральні поліхромії М. Сосенка. Розкрито особливості застосування функціонального, композиційного, образно-семантичного, техніко-технологічного принципів, які характеризують творчий метод автора в дизайні сакральних інтер'єрів. Комплексні натурні дослідження, дозволили визначити існуючий стан збереженості монументальних творів, виявити етапи та причини руйнування та розробити і апробувати на практиці шляхи їх збереження. Визначено значення сакральної творчості М. Сосенка та сформульовано рекомендації щодо застосування цих принципів у сучасній проектно-художній дизайнерській діяльності.

Ключові слова: стінопис, предметно-просторове середовище, принципи, організація інтер'єру, Модест Сосенко, сакральна архітектура.

АННОТАЦИЯ

Радомская В.Р. Принципы организации интерьера в украинской сакральной архитектуре первой четверти ХХ века (на примере творчества Модеста Сосенко). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.07 – дизайн. – Национальный университет «Львівська політехніка» Министерства образования и науки Украины.– Львов, 2021.

В диссертации определены основные принципы пространственной организации монументальных стенописей и предметно-пространственного наполнения интерьеров украинских церквей первой четверти ХХ века на примере проектно-художественной деятельности Модеста Сосенко (1875–1920). Систематизированы и обобщены материалы прежних исследований, выполнены натурные исследования и идентифицировано сакральные полихромии М.Сосенко.

Раскрыты особенности применения функционального, композиционного, технико-технологического принципов, которые характеризуют творческий метод автора в дизайне сакральных интерьеров. Комплексные натурные исследования позволили определить текущее состояние сохранности монументальных произведений, разработать и апробировать на практике пути их сохранения. Определено значение сакрального творчества М.Сосенко и сформулированы рекомендации по применению этих принципов в современной проектно-художественной деятельности.

Ключевые слова: стенопись, предметно-пространственная среда, принципы, организация интерьера, Модест Сосенко, сакральная архитектура.

ABSTRACT

Radomska V. R. Principles of interior organization in Ukrainian sacred architecture of the first quarter of the XX century (as based on the example of creative works by Modest Sosenko). – On the rights of manuscript.

Thesis for the Candidate of Science degree in Art Studies, specialty 17.00.07 – Design. – Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2021.

The dissertation is dedicated to defining the principles of interior organization by means of murals in sacred architecture of the first quarter of the XX century. The results of the previous research studies have been systematized and generalized. The field observations aimed at locating and identifying the sacred polychrome paintings by the proclaimed monumentalist Modest Sosenko (1875–1910) have been conducted. The peculiarities of functional, compositional, figurative and semantic, technical and technological principles, which formed the basic scheme for characterizing the creative method of murals followed by the author while designing sacred interiors, have been outlined on the basis of the methodological graph analytics.

The introduction justifies the relevance of the topic, determines the research aim and objectives, emphasizes the main scientific results of the research, and explains the topic value and practical application.

The first chapter «Current state of the topic coverage of interiors in Ukrainian sacred architecture of the first quarter of the XX century» generalizes and systematizes the previous scientific studies of the object-spatial organization of sacred interiors, particularly the sources related to murals by Modest Sosenko (1875–1920), the monumentalist from Halychyna region. The topic of research is aimed at studying the constituent components that create modern interdisciplinary approaches connected with the design of the object-spatial environment. The methodological mechanisms, methods, and approaches to reaching the established objectives have been outlined and the stages of acquiring results and accomplishing the research objectives have been presented.

The second chapter «Peculiarities of interior design development in Ukrainian sacred architecture of the first quarter of the XX century» provides the retrospective analysis of the establishment and development of sacred buildings construction in Halychyna region in the early XX century. The geopolitical and socio-cultural factors, which influenced the outburst of artistic life and, consequently, resulted in the active construction of sacred buildings and decoration of interiors, have been distinguished. The origins and tendencies of establishing functional and aesthetic peculiarities of the object-spatial environment of interiors in Ukrainian sacred architecture of the first quarter of the XX century have been specified. It has been determined that on the cusp of the XIX and XX centuries with the growth of economic development and national consciousness of Ukrainians residing in Halychyna region the brand-new necessity (or the so-called “social demand”) for creating new types of sacred buildings aimed at moving traditions onto the timely relevant, figurative, stylistic, and ideological level has appeared. In this context, the activity of the design and architectural company of Ivan Levynskyi in Lviv and the role of the sacred creativity of the monumentalist from Halychyna region Modest Sosenko (1875–1920) have been highlighted.

The third chapter «Creative method of Modest Sosenko in the interior design organization of Ukrainian church» focuses on the system of principles in accordance with which the creative method combining peculiar means and techniques has been established. As based on the graph analytics and the morphological analysis of murals structure, we have outlined the peculiarities of functional, compositional, figurative and semantic, technical and technological principles which formed the basic scheme for characterizing the creative method of the author in the design of sacred objects. The methodology of forming figurative, aesthetic, and semantic principles that ensure the possibility of perceiving wall polychrome paintings as the instrument of the object-spatial organization of sacred environment has been developed, enhanced, and generalized. The sources of inspiration of Modest Sosenko, which changed the representation and the established approach to figurative and theological perception of the new temple of the early XX century, have been specified.

The fourth chapter «Preservation of the authenticity of historical sacred interiors in the context of modern design development» highlights the results of the comprehensive scientific and restoration research of the polychrome paintings by Modest Sosenko, which gave the opportunity to evaluate the current state of the monumental works, detect the stages and the reasons of destruction, and develop and implement the techniques of their preservation in practice. The suggested specialized methodology of research is recommended for the preservation of the authenticity of historical interiors within the course of modern monument protection activities in Ukraine.

Particular attention is paid to the ways of integrating the methods, techniques, and principles of polychrome paintings by Modest Sosenko into the artistic and figurative organization of sacred space and their subsequent application in modern project and artistic design activity.

Key words: mural, object-spatial environment, principles, interior organization, Modest Sosenko, sacred architecture.

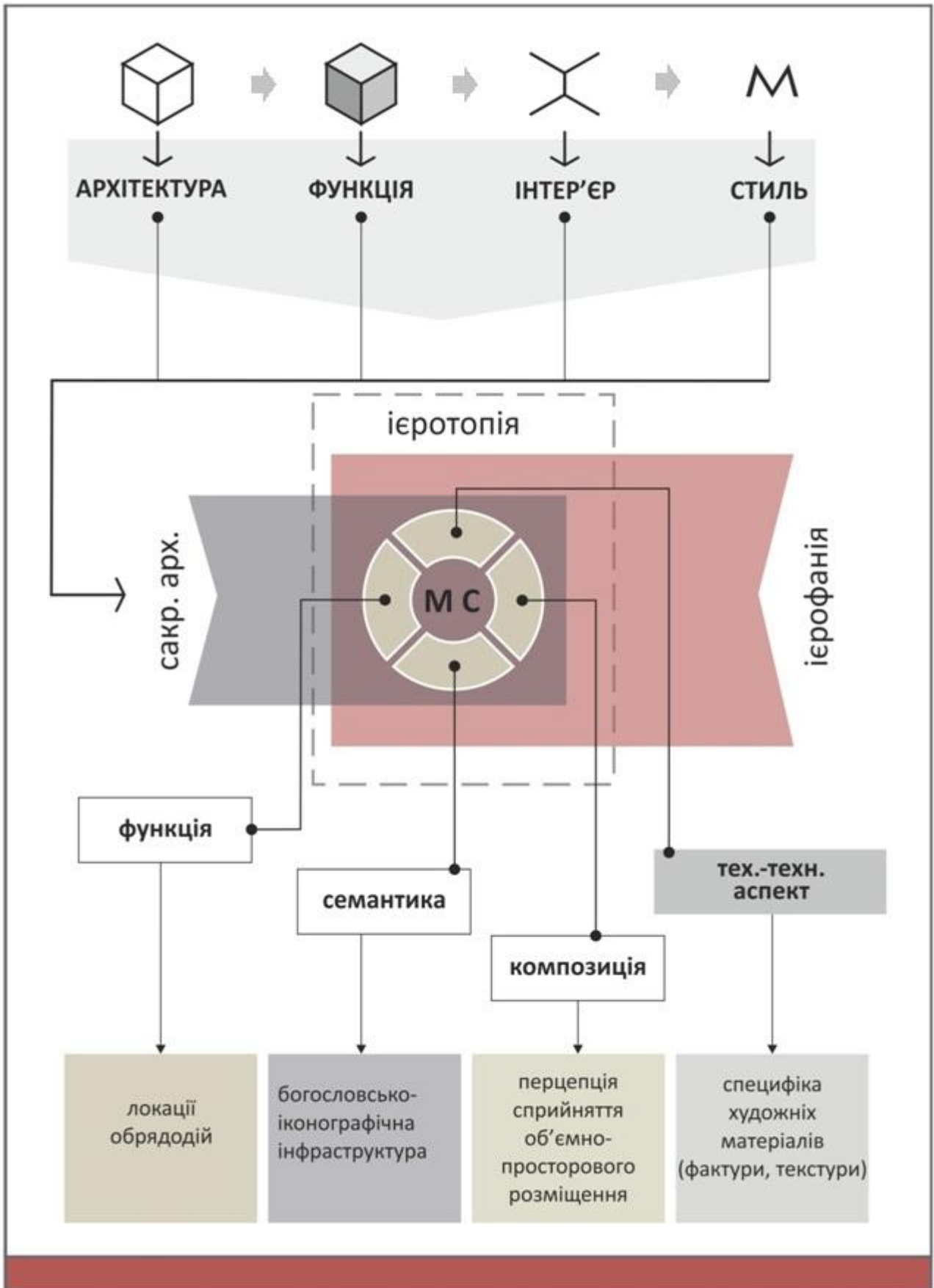

Рис. 1. Принципи організації сакрального інтер'єру

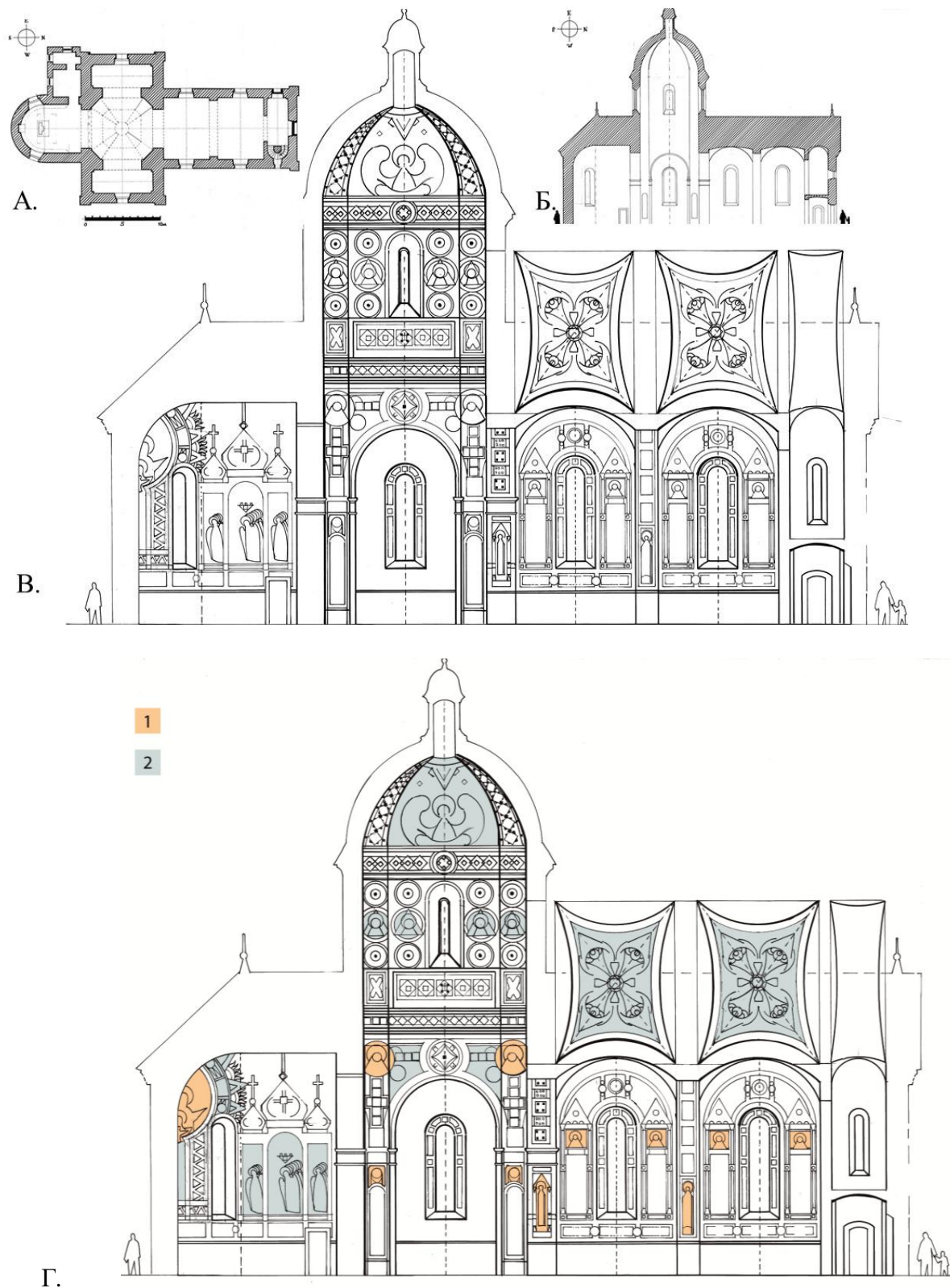

Рис. 2. Церква Архистратига Михаїла, 1891, арх. бюро І. Левинського, с. Підберізці Пустомитівського р-ну Львівської обл.

Дослідження стінописів Модеста Сосенка, 1907–1910 рр.:

А – план церкви; Б – поздовжній переріз; В – композиційний принцип; Г – семантичний принцип: 1 – іконографічна складова; 2 – семіотичні зображення ієрархії Ангелів в модульній композиційній системі орнаментальних схем

Рис. 3. Стінописи Модеста Сосенка, 1907–1910 рр.
 Інтер'єр церкви Архистратига Михаїла, с. Підберізіців Пустомитівського р-ну
 Львівської обл.: А – склепіння нави; Б – підкупольний простір; В – святилище

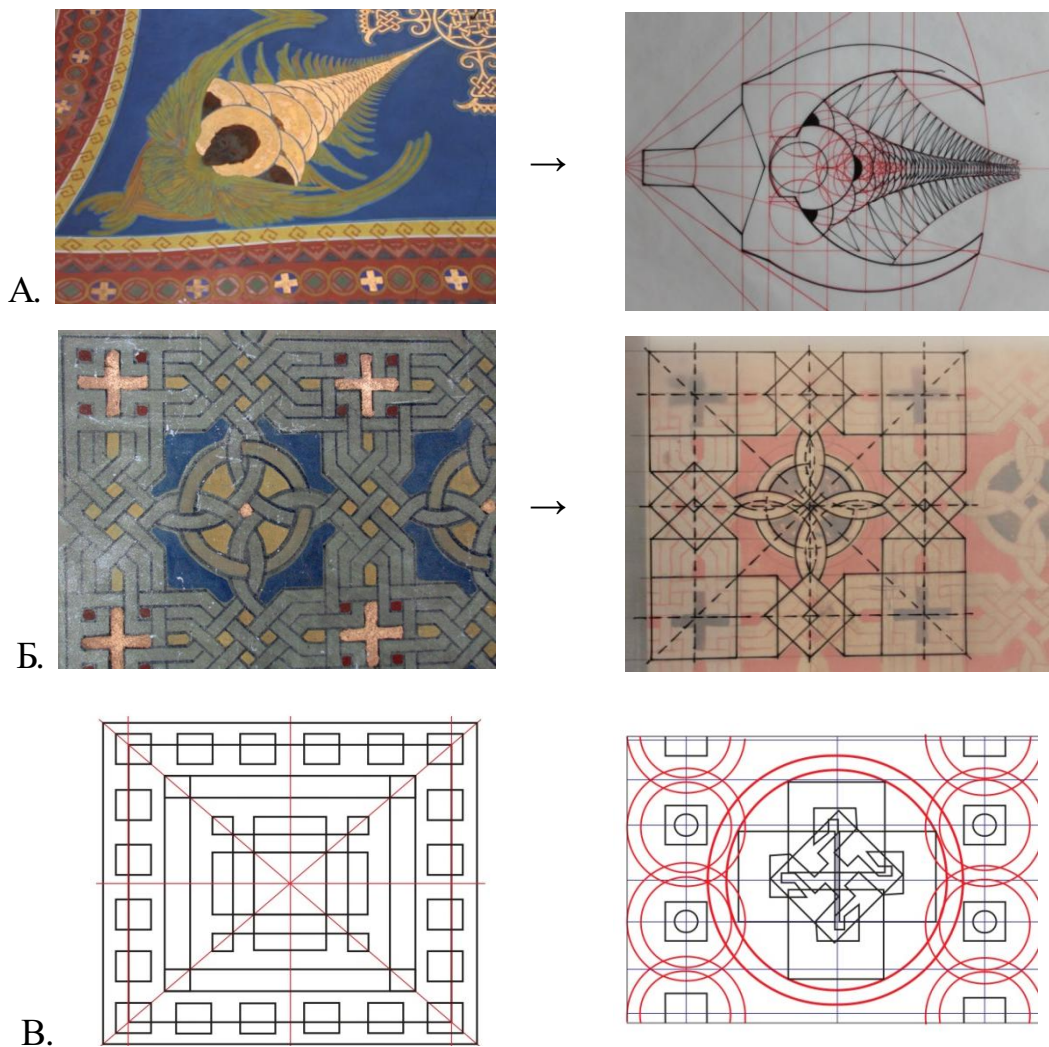

Рис. 4. Стінопис Модеста Сосенка, 1907–1910 рр.
 Церква Архистратига Михаїла, 1891, арх. бюро І. Левинського,
 с. Підберізіці Львівської обл.: А – фрагмент стінопису склепіння нави;
 Б – патерн нижнього регістру нави; В – графічний аналіз структури патернів

Підписано до друку 15.03.2021р.Формат 60 x 90 1/16.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.
Обл.-вид.арк.0,9. Друк на різнографі.
Наклад 100 прим. Зам. № 2776

Друк: ТЗОВ «Компанія „Манускрипт” »
вул. Руська, 16/3, м. Львів, 79008,
тел./факс: (032) 235-52-20, 235-51-40